

approaches to the classification of legal documents related to state supervision (control) in the specified field are proposed. Thus, depending on the stage of control and supervision activities at which the document was created, the following types of legal documents are distinguished that accompany control and supervision activities in the field of man-made and fire safety: documents on the planning of state supervision (control) measures in the field of man-made and fire safety (annual plans for carrying out state supervision (control) measures and a plan for carrying out comprehensive state supervision (control) measures; documents drawn up in the course of and as a result of state supervision (control) measures in the field of man-made and fire safety. By the subject, from which legal documents originate, the author divided them into those created by the body of state supervision (control) in the field of man-made and fire safety, and those created by subjects in respect of which state supervision (control) in the field of man-made and fire safety is carried out. For the purposes of this study, depending on the nature of the information, legal documents are divided into the following main groups: normative documents – acts of law-making by competent bodies containing legal norms; interpretative documents of a normative or individual nature – acts of official interpretation containing explanations; acts of application of law (individual legal acts) – acts of state power expressing the individual legal activity of competent bodies; acts of realization of rights and obligations – acts-documents expressing autonomous decisions of individuals, lawful actions; documents aimed at recording legal facts. Such legal documents as an order to conduct an inspection, an order to eliminate violations, and an inspection act were analyzed in detail.

Keywords: *state supervision (oversight), state supervision (oversight) in the field of man-made and fire safety, rights of subjects, in respect of which state supervision (control) is carried out in the field of man-made and fire safety, measures of state supervision (oversight), legal documents, act of inspection.*

УДК 368.1

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-175-180

Сергій АДОНІН[©]
кандидат
економічних наук,
доцент
(Дніпровський
національний
університет імені
Олеся Гончара,
м. Дніпро, Україна)

Бісваджит ДАС[©]
PhD (менеджмент),
професор
(Інститут
промислової
технології (KSOM),
м. Буданесвар,
шт. Одіша, Індія)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий сектор відіграє життєво важливу роль в економіці. Галузь страхування зазнає швидких трансформацій через технологічний прогрес і зміну очікувань споживачів. Вивчення сучасних тенденцій страхового ринку та факторів, що впливають на нього, має вирішальне значення для розуміння складнощів середовища, що швидко змінюється, забезпечення ефективного управління ризиками та просування ефективних практик страхування.

Стаття присвячена сучасним тенденціям страхового ринку в Україні. Особливу увагу приділено захисту від воєнних ризиків, а також змінам у Законі України «Про страхування». Оскільки одну з головних складників економіки відіграє страхування, яке демонструє певну залежність між ефективним своїм розвитком та економічним піднесенням країни в цілому, наголошено на тому, що Україна намагається розвинути страховий ринок спираючись на міжнародні відносини та європейський досвід. На основі аналізу основних показників функціонування страхового ринку оцінено його стан. Розглянуто чинники, які впливали на чисельність страхових компаній на ринку, оскільки за останні роки спостерігалось значне їх скорочення. Виділені позитивні тенденції розвитку ринку страхування та перелік проблем.

Ключові слова: *страховий ринок, страхові компанії, страховий захист, воєнні ризики, регулювання ринку, страхові продукти, тенденції страхового ринку.*

© С. Адонін, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7083-7653>
adonin.sergei@gmail.com

© Б. Дас, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0817-2929>
biswajit@ksom.ac.in

Постановка проблеми. В ринковій економіці без потужного ринку страхування неможливо створити ефективну правову систему захисту власності та інтересів окремих груп громадян, забезпечити підтримання у суспільстві соціальної стабільності та економічної безпеки. Понад це, страхування виступає потужним джерелом нагромадження для подальших інвестицій в економіку держави, оскільки значно скорочує бюджетні відшкодування збитків, викликаних надзвичайними ситуаціями, катастрофами, катаклізмами, різними стихійними лихами, а також вберігає бізнес від непередбачених ризиків і забезпечує соціальну підтримку громадян [1, с. 82].

Динаміка процесів, які відзначаються в економіці загалом, і в страхуванні зокрема, вимагає постійного і системного вивчення тенденцій розвитку ринку, відстеження позитивних і негативних змін у його функціонуванні та окреслення перспективних напрямів подальшого розвитку [2, с. 359]. Спираючись на світовий досвід та національні особливості, Україна намагається розвинути страховий ринок спираючись на міжнародні відносини, трансформуючи ринкові процеси в економіці та налагоджуючи світові господарські зв'язки. Все це підкреслює актуальність проведення дослідження за даною тематикою.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання функціонування страхового ринку і напрямів його розвитку досліджувала велика кількість фахівців, серед яких значний вклад внесли В. Базилевич, Г. Бовсуновська, В. Виговська, С. Дробязко, О. Журавка, Ю. Клапків, Р. Кобко, В. Плиса, Н. Шипшанюк, Н. Мельничук, Л. Временко, С. Осадець [1-3] та багато інших вчених [7, 8]. Але враховуючи сьогоденні реалії військової агресії та розвитком цифрової економіки виникають нові аспекти страхових послуг, а це, в свою чергу, збільшує потребу в дослідженнях ринку страхування.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій страхового ринку України на шляху до євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. В сьогоденні України страховий ринок досі ще недостатньо розвинений через те, що страхові послуги не набули достатнього поширення в нашій країні. Навіть виходячи із світової тенденції економічного спаду, Україна все ще залишається країною з нерозвиненим страховим ринком. Страхування в цілому є ніби індикатором рівня економічного розвитку й доходів. Воно сприяє технологічному, економічному розвитку, стабільності соціальної сфери, оскільки зменшує залежність матеріального та майнового стану суб'єктів від непередбачених подій [3, с. 194].

Після вторгнення росії страховий ринок продовжив свою роботу, проте війна внесла корективи. Населення не мало можливості застрахуватися від воєнних ризиків. Страхові компанії зробили подання документів та процес відшкодування гнучкішим та спробували надавати послуги там, де зазвичай не надають відшкодування.

Зараз же страхові компанії починають все більше пропонувати свій захист від воєнних ризиків, і не тільки фізичним особам, а і юридичним у секторах агрострахування, автострахування, страхування нерухомості та медичного страхування, але в межах певних лімітів. І все одно, з кожним днем попит з боку страховальників лише зростає (страхування майна від влучення, посівів, вантажу, транспорту та ін.). Деякі компанії починали розробку послуг із покриттям воєнних ризиків із самого початку військової агресії з досить гнучкою політикою ціноутворення.

Отже, військові ризики є темою дискусії під час укладання майже кожної угоди зі страховиком, та дане покриття існує у вигляді окремої опції. В цьому 2024 році Національний банк за підтримкою Світового банку, Мінфіну та Мінекономіки планує запустити довгостроковий механізм по страхуванню воєнних ризиків на шляху відновлення економіки України. Дана концепція включає обов'язкове страхування від певних військових ризиків деяких об'єктів, а також добровільного страхування. Передбачено три рівні покриття: національні страховики, західні перестраховики та державна агенція (держава).

З 01.01.2024 відбулася зміна підходів до видів страхування згідно змін у Законі України «Про страхування», тепер існуватимуть замість видів класи. На заміну обов'язкових видів страхування тепер будуть договори страхування, обов'язковість яких визначена цим законом. Відсутній перелік і правовідносин, що потребуватимуть обов'язкових угод страхування. Страховики не матимуть більше ліцензій на обов'язкові

види страхування, а отримуватимуть ліцензії на класи добровільного страхування. Запроваджено вільне ціноутворення за всіма страховими ризиками, тепер державою не буде встановлено тарифи. Нові вимоги до статутного капіталу страхових компаній: 32 млн. грн. або 48 млн. грн. в залежності від класу відповідальності та довгостроковості зобов'язань. Використовуються більш сучасні підходи до встановлення розміру страхових сум та виплат. Вся модернізація та оновлення нормативної-правової бази згідно закону має перехідний період до 1.07.2024 р.

Нові ідеї трансформації на страховому ринку почалися з переходу до прозорості структур власності дочірних компаній та розкриття фінансової спроможності самих власників даних компаній. Даний наглядний моніторинг прозорості веде Національний банк України, як основний регулятор. Тому у 2024 році через нові правила гри та вимоги до якості активів збільшиться і кількість компаній, діяльність яких не відповідатиме вимогам платоспроможності та прозорості.

Динаміку основних показників страхового ринку в Україні за 2019-2023 роки представимо в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка основних показників страхового ринку в Україні

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Абс. відхилення 2023/2019
Кількість укладених договорів страхування, тис. одиниць	116 652,6	120576,7	131561,9	88003,0	94821,5	-21831,1
Кількість страховиків, од	233	210	203	128	101	-132
в т.ч. life	23	20	19	12	12	-11
в т.ч. non-life	210	190	184	116	89	-121
Частка life страховиків, %	9,87	9,5	9,4	9,4	11,9	2,03
Частка non-life страховиків, %	90,13	90,5	90,6	90,6	88,1	-2,03
Активи, млн. грн.	63866,8	64920,1	64209,2	70298,3	74334,8	10468
Валові страхові премії, млн грн.	53001,2	45175,9	49708,0	39661,8	47015,0	-5986,2
Питома вага страхових премій life страховиків, %	8,72	11,1	11	11,2	10,9	2,18
Валові страхові виплати, млн. грн.	14363,3	14853,6	17958,3	13001,4	16867,3	2504
Рівень валових виплат, %	27,1	32,9	36,1	32,8	35,9	8,8
Чистий прибуток, млн. грн.	1220,9	2357,4	1537,2	3356,6	2446,1	1225,2

Джерело: складено автором на основі [4]

Аналізуючи таблицю за багатьма показниками можна спостерігати, що протягом багатьох років спостерігається значне скорочення кількості страхових компаній в Україні, а саме видно що з 233 у 2019 році поступово зменшується до 101 у 2023 році, тобто на 132 одиниці відбувається зменшення, що складає у відсотковому значенні на 56,6 %. Динамічну тенденцію скорочення кількості компаній можна пояснити наслідком регулювання ринку спочатку Національною комісією з регулювання ринків фінансових послуг, а потім цю функцію на себе перейняв Національний банк України, яке було обумовлено і спрямовано на підвищення конкурентоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості страхових компаній, а також вимушеним кроком у зв'язку виникненням певних негативних процесів макроекономічного характеру.

Слід звернути увагу на те, що в системі, яка регулює діяльність і функціонування ринків фінансових послуг, було внесено суттєві і жорсткіші правила, у зв'язку з тим, що політика і методи діяльності і контролю НБУ суттєво відрізняються від Нацкомфінпослуг. Тому це спонукало деяких страховиків покинути ринок або підлаштовуватись під нові умови. За роки війни кількість страхових компаній продовжувала свою спадну динаміку.

Можна зробити припущення, що скоріш за все на ринку б спостерігалось збільшення компаній, але коли на простір вийшло НБУ, то виходячи з експертної оцінки

фахівців слідує, що почала відбуватися «чистка» на ринку, який надає страхові послуги і почалося виведення компаній з нього, які не підпадали критеріям, які встановив НБУ задля закріплення стабільності та ефективного розвитку ринку. Головний регулятор показав свої наміри і політику, при якій на ринку залишаться тільки найсильніші представники і перевага буде для компаній з іноземним капіталом. Також страхування виступає потужним джерелом нагромадження для подальших інвестицій в економіку держави.

Спостерігається зменшення як чисельності самих компаній, які ведуть ризикове страхування на ринку, так і спостерігається зменшення частки цих компаній, що говорять про скорочення non-life-страховиків більшими темпами.

Не дивлячись на те, що за останні роки спостерігається значне скорочення компаній на ринку, особливо в кінці 2020 та 2022 рр., порівняно з попереднім роком, при цьому можна стверджувати, що та чисельність що залишилась працює ефективно, тому що величина страхових премій після зменшення на кінець 2020 року через карантинні обмеження та на кінець 2022 року через військову агресію неухильно зростає. І хоча кількість страхових компаній зменшилась, величина їх загальних активів – зросла, з 64209,2 млн. грн. у 2021 році до 74334,8 млн. грн у 2023, тобто, кількість, це не завжди якість. Отже, активи страхових компаній впевнено зростають, не зважаючи на вихід деяких компаній з ринку, це говорить нам про посилення капіталізації. Страхові компанії працюють прибутково та сплачують державі податки, підтримуючи цим економіку. В цілому діяльність компаній на страховому ринку за весь період була досить прибутковою, з позитивною динамікою, найбільша величину чистого прибутку компаній була у 2022 році в розмірі 3356,6 млн. грн.

Висновки. Розвиток ринку страхування у 2024 році визначатиме євроінтеграція та виконання програми з МВФ. Національний банк України зацікавлений у прогресивності та адаптивності страхового ринку, у залученні перш за все приватних інвестицій до ринку. Тому в основі такого оновлення лежить новий Закон «Про страхування».

Головними чинниками, які впливають на чисельність представників ринку є збільшення жорсткості керунки регулятора в особі держави направленої на компанії, які нехтують якісним наданням послуг. Одночасно зі скороченням чисельності страховиків збільшуються сплачені обсяги статутних капіталів і резервів, які вони утворюють, що вказує на позитивні тенденції в цій галузі.

Фінансові установи, доля страхових премій яких в загальній їх сумі незначні, доволі часто пов'язані зі «схемною» діяльністю, що абсолютно не відноситься до страхування. Можна зазначити, що кількісні зміни у страхових компаніях ще не призвели до суттєвих якісних змін для ринку. Страховики, що продовжили свою діяльність, є більш конкурентоспроможними, здатними нести відповідальність за взяті зобов'язання й створювати якісні страхові послуги. Але в цілому рівень розвитку ринкової інфраструктури низький. За даними дослідження Науково-дослідного інституту Товариства актуаріїв населення віком 21-42 років не завжди довіряють страховим компаніям.

Говорячи про основну проблематику та недостатню ефективність українського страхового ринку логічним є виділити наступні питання: недостатня пропрацьованість нормативно-правової бази для сфери страхування; високі інфляційні очікування; обмежені можливості інвестування страхових резервів; низький потенціал страхових компаній у фінансовій сфері; відсутність кваліфікованих фахівців зі страхової справи в достатній кількості; обмежені пропозиції страхових послуг, орієнтовані на різні категорії споживачів; низька платоспроможність потенційних клієнтів страхових компаній; недостатній рівень захисту інтересів страхувальників тощо.

Але все ж таки національний страховий ринок також має позитивні тенденції розвитку і, відповідно, свої сильні сторони. Серед головних потенційних переваг страхових компаній на українському ринку можна зазначити: запровадження кваліфікаційних ознак ризику за європейськими стандартами, можливості захищеності споживчі інтереси щодо послуг при досудових спорів; створення умов для захищеності вільного конкурентного середовища на страховому ринку; впровадження нової системи управління страховими компаніями.

Ринок страхування життя можна назвати стабільним за кількістю учасників. Адаптуючись до війни, створюючи нові продукти та втративши перестраховання,

динаміка страхових премій по страхуванню життя за 2023 рік як і валових премій на ринку була позитивна, проте за їх величиною компанії повернулися до рівня 2020 року. Тому зараз є гарна нагода використати позитивний європейський досвід. Це точно стане важливою складовою в активізації ринку страхування після війни.

Список використаних джерел

1. Мельничук Н. Ю., Залюбовська С. С., Колупаєв Ю. Б. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 1-2. С. 81-90. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2020_1-2_11.
2. Временко Л. В., Деркач К. І. Сучасні тенденції розвитку конкуренції та монополізації на вітчизняному страховому ринку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С. 358-364. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_3_51.
3. Осадець С. С. Розвиток сучасних інноваційних технологій на ринку страхових послуг. *Інноваційна економіка*. 2020. № 1-2. С. 194-195. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_1-2_30.
4. Показники діяльності страхових компаній. URL : https://bank.gov.ua/files/stat/Insurance_companies_2024-01-01.xlsx
5. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7
6. Що визначатиме розвиток страхового ринку України в 2024 році? URL : <https://forinsurer.com/public/23/12/22/4991>.
7. Galushko O., Ciobanu G. Information systems in finance: challenges and perspectives. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 2023. Special Issue № 1 (126). Pp. 259-265. Doi : 10.31733/2078-3566-2023-5-259-265.
8. Галушко О. І., Протопопова Н. А., Маргарян М. Л., Якименко А. М. Вдосконалення маркетингової діяльності страхової компанії. *Електронне наукове фахове видання «Східна Європа: економіка, бізнес та управління»*. 2019. Випуск 1 (18). С. 356-359.

Надійшла до редакції 28.05.2024

Прийнято до опублікування 04.06.2024

References

1. Melnychuk, N., Zalyubovska, S. & Kolupaev, Yu. (2020). Strakhovyy rynek Ukrainy: stan ta perspektivy rozvytku [Insurance market of Ukraine: state and development prospects]. *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Auditing*. No. 1-2. Pp. 81-90. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvhastat_2020_1-2_11.
2. Vremenko, L. & Derkach, K. (2019). Suchasni tendentsiyi rozvytku konkurentsiyi ta monopolizatsiyi na vitchyznyanomu strakhovomu rynku [Modern trends in the development of competition and monopolization in the domestic insurance market]. *Business Inform*. No. 3. Pp. 358-364. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_3_51.
3. Osadets, S. (2020). Rozvytok suchasnykh innovatsiynykh tekhnolohiy na rynku strakhovykh posluh [Development of modern innovative technologies on the market of insurance services]. *Innovative Economy*. No. 1-2. Pp. 194-195. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2020_1-2_30.
4. Pokaznyky diyal'nosti strakhovykh kompaniy [Performance indicators of insurance companies]. URL : https://bank.gov.ua/files/stat/Insurance_companies_2024-01-01.xlsx.
5. Zvit pro finansovu stabil'nist'. Hruden' 2023 roku [Report on financial stability. December 2023]. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=7.
6. Sheho vyznachatyme rozvytok strakhovoho rynku Ukrainy v 2024 rotsi? [What will determine the development of the insurance market of Ukraine in 2024?]. URL : <https://forinsurer.com/public/23/12/22/4991>.
7. Galushko, O. & Ciobanu, G. (2023). Information systems in finance: challenges and perspectives. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. Special Issue No. 1 (126). Pp. 259-265. Doi : 10.31733/2078-3566-2023-5-259-265.
8. Galushko, O., Protopopova, N., Margaryan, M. & Yakymenko, A. (2019). Vdoskonalennya marketynhovoyi diyal'nosti strakhovoyi kompaniyi [Improvement of marketing activity of an insurance company]. *Electronic Scientific Publication "Eastern Europe: Economy, Business and Management"*. 1 (18). Pp. 356-359.

ABSTRACT

Serhiy Adonin, Biswajit Das. Current trends of insurance market of Ukraine. The insurance sector plays a vital role in the economy. The insurance industry is undergoing rapid transformations due to technological progress and changing consumer expectations. Studying current trends in the insurance market and the factors affecting it, is important for understanding the complexities of a fast changing environment, ensuring effective risk management, and promoting effective insurance practices.

The article deals with the current trends of the insurance market in Ukraine. Special attention is paid to protection against military risks, as well as changes in the Law of Ukraine "On Insurance". Since

one of the main components of the economy is played by insurance, which demonstrates a certain dependence between its effective development and the economic rise of the country as a whole, it is emphasized that Ukraine is trying to develop the insurance market based on international relations and European experience. Based on the analysis of the main indicators of the functioning of the insurance market, its condition was assessed. Factors affecting the number of insurance companies on the market were considered, as their significant reduction was observed in recent years. Positive trends in the development of the insurance market and a list of problems are highlighted.

Keywords: *insurance market, insurance companies, insurance protection, war risks, market regulation, insurance products, insurance market trends.*

УДК 347

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-2-180-183

Ксенія КОСЯЧЕНКО[©]
кандидат
юридичних наук

Ольга СТРЕЛЬЦОВА[©]
здобувач
вищої освіти

*(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)*

ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Досліджено сучасний стан законодавства України щодо фінансово-правового захисту військовослужбовців, загальні засади необхідного фінансово-правового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, види їхнього соціального забезпечення, ефективність впровадження системи соціального забезпечення.

Питання фінансово-правового захисту військовослужбовців у всі часи було надважливим і потребувало активної уваги з боку суспільства та влади, нині ж ця тема набула особливої актуальності. Незважаючи на постійний розвиток та вдосконалення законодавства України у цьому напрямі, сформовану систему нормативно-правових актів, що регулюють питання соціального та правового захисту військовослужбовців, конституційних прав і свобод, гарантій щодо їх реалізації, багато ще питань потребують вирішення. На жаль, маємо констатувати, що на сьогодні відсутній системний підхід до правового регулювання соціального захисту військовослужбовців і не вистачає єдиного нормативно-правового акта, що визначав би принципи і стандарти побудови всієї структури соціального забезпечення у досліджуваній сфері фінансово-правового захисту військовослужбовців. І це є підґрунтям для висновку, що існуюча система соціального захисту потребує докорінної реорганізації, оскільки неухвага до питань соціального захисту військовослужбовців призведе до невиконання задекларованих стандартів та відсутності послідовності й чіткості політики будівництва фінансово-правових норм, що може знизити мотивацію окремих бійців та боєздатність Збройних Сил України у цілому.

Ключові слова: *соціальне забезпечення, соціальний захист, фінансово-правовий захист, соціальні виплати, військовослужбовці, військова служба, законодавство України.*

© К. Косяченко, 2024
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1380-218X>
kseniia.kosiachenko@dduvs.edu.ua

© О. Стрельцова, 2024
esi_lie@dduvs.edu.ua